

Knobbelzwanen met halsbanden

De Zwanenwerkgroep Avifauna Groningen doet al ruim tien jaar onderzoek aan Knobbelzwanen. Vanaf 1984 loopt een langdurige populatiestudie. Voor dit doel worden jaarlijks vrijwel alle broedvogels en pullen van een metalen pootring voorzien. Door middel van terugmeldingen van dode vogels en afgelezen ringen wordt getracht populatiedynamische parameters te kwantificeren, zoals jaarlijkse mortaliteit per leeftijdscategorie, leeftijd waarop begonnen wordt met broeden, immigratie en emigratie. Het studiegebied omvat de gehele provincie Groningen. Hier buiten worden vrijwel geen metalen ringen afgelezen. Het is derhalve moeilijk vast te stellen welk aandeel van de vogels zich buiten het studiegebied als broedvogel vestigt. Bovendien is onduidelijk welke omzwingingen jonge Knobbelzwanen maken totdat zij geslachtsrijp zijn en waar en wanneer zij een partner vinden.

Om meer inzicht te krijgen in voornoemde vragen zijn in de nazomer van 1989 vijftig jonge Knobbelzwanen, naast de metalen pootring, voorzien van een gele plastic halsband en pootring met individuele code. De code bestaat uit twee letters gevolgd door twee cijfers. De code voldoet aan de internationale afspraken van de IWRB Swan Research Group. Waarnemers die Knobbelzwanen met halsbanden aflezen, wordt verzocht deze rechtstreeks door te geven aan ons op onderstaand adres. Wij zijn geïnteresseerd in datum, plaats (Amersfoort-coördinaten), halsbandcode en relaties met andere vogels. Na overleg met het Vogeltrekstation wordt een ieder verzocht de waarnemingen niet aan de Ringcentrale (Vogeltrekstation) te sturen. Dit geeft extra administratieve belasting en kosten. De Zwanenwerkgroep automatiseert de gegevens, geeft deze door aan de Ringcentrale en draagt er zorg voor dat iedere waarnemer persoonlijk bericht krijgt over de waargenomen vogel. *Zwanenwerkgroep Avifauna Groningen, Jan Beekman, Pluimerstraat 33A, 9711 SV Groningen*

Gele Grutto's.

Al enkele jaren wordt er onderzoek verricht naar de betekenis van Marokko als overwinteringsgebied voor Westeuropese en IJslandse Grutto's. In december 1989 zijn daarom in de Merja Zerga aan de westkust van Marokko 42 Grutto's gevangen en met een gele kleurstof op vleugels en buik gemerkt. Ook dragen deze vogels om de aluminiumring een rode vlag. Dit betekent dat het ringnummer niet met kijker of telescoop in het veld kan worden afgelezen. Omdat het hier waarschijnlijk om een gemengde populatie gaat van zowel Westeuropese als IJslandse Grutto's, is het mogelijk dat er vroeg in het voorjaar gemerkte vogels in het zoute milieu foerageren, zoals in de Zeeuwse delta en het Waddengebied. Door middel van deze oproep wil ik iedereen vragen naar deze gele Grutto's uit te kijken en zoveel mogelijk gegevens te noteren, zoals plaats, tijd, geslacht, groeps grootte, biotoop, vliegrichting etc. Voor terugmeldingen en informatie kunt u contact opnemen met *Niko Groen, 1^e Atjehstraat 47bis, 1094 KB Amsterdam (020-925 663)*.

Third International Swan Symposium

Van 9-13 december 1989 organiseerde het *International Waterfowl and Wetlands Research Bureau (IWRB)* in Oxford het Derde Internationale Zwanensymposium, bijna tien jaar na het vorige symposium in Sapporo. Het was dan ook niet verwonderlijk dat dit symposium uitzonderlijk goed werd bezocht: er kwamen 130 deelnemers uit 17 landen naar Oxford. Verheugend was vooral de grote Russische delegatie, die uit twaalf personen bestond. Nog niet eerder was een zo grote groep onderzoekers uit de USSR in West-Europa. Ofschoon er in Nederland niemand beroepsmatig een hoofdtak heeft als zwanenonderzoeker, werd ons land vertegenwoordigd door negen deelnemers, waarvan zes leden van de *Zwanenwerkgroep Avifauna Groningen*.

Het programma bestond uit verschillende themasessies, waaronder verspreiding en status, populatiestudies, trek, habitat en voedsel, broedbiologie, biometrie, fysiologie en genetica, alsmede beheer en bescherming. Er werden ongeveer 50 mondelinge voordrachten gegeven, en daarnaast werden nog eens 30 posters gepresenteerd, waarbij alle acht zwanesoorten aan de orde kwamen. De Nederlandse delegatie verzorgde zeven voordrachten en twee posters. Deze hadden zowel betrekking op de Kleine Zwaan (populatietellingen, winterspreiding en habitatkeuze in Europa en in Nederland, en fonteinkruidbegrazing in Lauwersmeer en Randmeren), als op de Knobbelzwaan (populatieschommelingen in relatie tot menselijk ingrijpen, herkomst van overwinteraars, broedsucces in relatie tot lichaamsconditie, en rui). Het was opmerkelijk hoeveel lacunes er eigenlijk nog bleken te zijn in de kennis over zwanen, uiteenlopend van basale gegevens over populatiegroottes en trekroutes tot broedsucces en vooral voedsel-ecologie. Wat dat betreft staan zwanen vooralsnog helaas duidelijk in de schaduw van andere watervogelgroepen, ondanks dat het vogels zijn die zich relatief makkelijk lenen voor onderzoek.

Het strakke programma werd onderbroken door een excursie van een dag naar Slimbridge, waar Kleine Zwanen op zeer geringe afstand bewonderd konden worden. Buiten het programma om waren er discussiebijeenkomsten op soortniveau om toekomstig onderzoek, telprogramma's, kleurmerkprotocollen en samenwerking te bespreken. Verder waren er diavoorstellingen en informele bijeenkomsten van verschillende nationale delegaties. Op het symposium werd van verschillende kanten de wens uitgesproken tot samenwerking in het onderzoek aan arctisch broedende soorten tussen wetenschappers uit de broed- en die uit de overwinteringsgebieden. In dit verband werden twee Nederlanders door hun Russische collega's uitgenodigd om in 1991 de broedgebieden van de Kleine Zwaan in Noord-Rusland te bezoeken.

De conferentie bracht een aantal aanbevelingen uit, waarin de noodzaak werd onderstreept van het beschermen van gebieden die van belang zijn voor zwanen en van het uitvoeren van populatietellingen, onderzoek naar trekroutes, habitateisen etc. Daarnaast werd aangedrongen op circumpolaire studies aan *Cygnus columbianus* (Kleine en Toendrazwaan) en *C. cygnus* (Wilde Zwaan),

aangaande populatiedynamiek (factoren die populatiegrootte limiteren), broedbiologie (reproductie in relatie tot weer, habitat en conditie), voedseloecologie (broedgebieden en voorjaarspleisterplaatsen) en genetica (DNA-technieken). Het feit dat voedseloecologische studies aan zwanen schaars zijn, en het feit dat zwanen op verschillende plaatsen hun aquatische foerageergebieden hebben moeten verlaten, leidde tot een aanbeveling voor studies naar de effecten van veranderende habitats en daarmee gepaard gaande veranderingen in voedselkeuze op broedsucces en overleving, met name bij trekkende soorten.

Onder de aanbevelingen voor beheer en bescherming zijn er voor Nederland met name een drietal van belang. Allereerst: Gezien de hoge mortaliteit onder zwanen als gevolg van loodvergiftiging (ook bij Kleine Zwanen in Nederland), wordt er op aangedrongen het in de jacht en sportvisserij gebruikte lood zo snel mogelijk te vervangen door niet-toxische materialen. Ten tweede: Gezien de hoge frequentie van schothagel in de weefsels bij volledig beschermde soorten (45% van de Kleine Zwanen in West-Europa), wordt aangedrongen op het stopzetten van afschot van zwanen in geval beschermde en bejaagde soorten samen voorkomen. Ook wordt het belang benadrukt van een betere naleving van de geldende wetgeving, door middel van het opsporen van illegale jacht. In Nederland komen Kleine en Wilde Zwaan gedurende het hele winterhalfjaar geregeld samen voor met Knobbelzwanen, en desondanks worden afschotvergunningen afgegeven voor Knobbelzwanen. Al dan niet opzettelijke soortverwarring door vergunninghouders is niet denkbeeldig. Tenslotte dringt de conferentie er op aan dat schadeclaims uit de landbouw eerst onderbouwd moeten worden door wetenschappelijk onderzoek alvorens over te gaan tot het uitgeven van vergunningen. Bovendien zouden, als gedocumenteerde schade beperkt moet worden, eerst andere methoden dan afschot toegepast moeten worden, zoals het instellen van reservaten, het aantrekkelijk maken van braakliggende gebieden voor watervogels en alternatieve verjagingsmethoden. Dergelijke methoden zijn bovendien waarschijnlijk effectiever. Dit soort alternatieven zullen zowel in binnen- als buitenland acceptabeler zijn dan het doodschieten van de schadeveroorzakende vogels.

De proceedings van dit symposium zullen eind 1990 verschijnen in een speciaal nummer van *Wildfowl*. Het Fourth International Swan Symposium zal in het voorjaar van 1994 gehouden worden in Odessa, USSR.

Jan H. Beekman en Sjoerd Dirksen

Colour-marked waders in the eastern Mediterranean and central and eastern Europe

In spring 1990, the Dutch Working Group for International Wader and Waterfowl Research (WIWO) will be organizing the 'Eastern Mediterranean Wader Project 1990' in co-operation with the Wader Study Group. The aim of this project is to describe the spring migration of waders through the eastern Mediterranean region and central and eastern Europe, and to identify major migration routes within these regions. Regular counts will be made at several sites within this region (including Egypt, Tunisia, Greece, Turkey, and the Ukrainian Black Sea coast). In Egypt and Tunisia, attempts will be made to ring

and colour-mark large numbers of waders. The marks will include a colour-dye on the undertail, rump and wings in combination with a coloured tape around the metal ring (above the 'knee'). The colour-dye indicates the country of marking: (orange)-yellow for Egypt and (pinkish) red for Tunisia. The leg-flag indicates the date of marking. Details should include date, locality, species, position (rear/front) and colour of dye and tape (leg-flag left or right leg), and preferably also flock size, behaviour, and accompanying species. Do not forget to include your own address. Contributors will receive details on the locality and date of ringing and will be acknowledged in future publications. Anyone observing colour-marked waders with one of these combinations of colour-marks is requested to send details of the observation to: *WIWO, c/o Dribergseweg 16-c, 3708 JB Zeist, The Netherlands.*

Wanted: Experienced birdwatchers

For the annual *Raptor Stork and Pelican Migration Survey* in the Northern Valleys, Israel (1 August–20 November 1990).

Come and join dozens of excellent birdwatchers from all over the world, observing the most abundant route of autumn migration from Eurasia to Africa! About 1/2 million raptors, 200 000 White Storks and 70 000 White Pelicans migrate over Israel during this period! More than 30 raptor species are identified each survey, as well as many other migrating species. In addition, a huge variety of local birds can be seen in this fascinating area. The survey has been organized for 11 years by the Israel Raptor Information Center (IRIC). Volunteers are located along a cross section of Israel, at 17 observation points from the Mediterranean Sea to the Rift Valley. You will be placed at one of the Kibbutzim in the area and get free lodging and food. You will have to cover the expenses of your ticket to Israel. Minimum participation: one month. If you are an experienced birdwatcher, capable and willing of watch the migration for not less than 8 hours a day, please, write us as soon as possible, with more details about your experience. *Shlomit/Autumn Survey IRIC, Har-Gilo, Doar-Na Zfon Yehuda, Israel 90907. FAX: 972-2-761183.*

Waarnemingen van Zwarte Mezen

Het afgelopen najaar werden honderden tot duizenden Zwarte Mezen op de diverse trektelposten gezien. Om echter een beter inzicht te krijgen in de omvang en verspreiding van deze invasie, vragen wij om waarnemingen van Zwarte Mezen, waarbij de nadruk ligt op meldingen buiten de broedgebieden of van wat grotere groepen van binnen de broedgebieden. Het gaat daarbij om meldingen uit de periode 1 september–31 december 1989 met vermelding van datum, plaats, atlas-blok, aantal, voorkomen met andere soorten en indien overvliegend ook vermelding van richting en tijd. Waarnemingen kunnen worden opgestuurd naar *Hans van Gasteren, Moerwater 27, 2715 GM Zoetermeer.*